

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. Інформаційні системи утворюються з окремих функціонально пов'язаних підсистем. Саме поєднання останніх в цілісну спільність через категорії одиничного, особливого та загального дозволяє проводити поглиблене пізнання досліджуваних процесів.

Особливості сучасного розвитку системи інформаційно-консультаційного забезпечення сільського господарства зумовлені багатьма чинниками: по-перше, властивостями самих систем, цільна єдність елементів яких формує нову якість, що відсутня в її складових; по-друге, специфічними відмінностями функціонування аграрної галузі як складової господарського комплексу; по-третє, властивостями інформації як джерела відомостей; по-четверте, своєрідними рисами сфер використання продукції системи інформаційно-консультаційного забезпечення в управлінні, виробництві, ринковій діяльності тощо. Перелічені чинники носять, переважно, об'єктивний характер, а способи їх врахування в практичній роботі ґрунтовно розглянуті багатьма вченими та закріплені в науково-методичних положеннях і рекомендаціях щодо створення і функціонування систем інформаційно-консультаційного забезпечення (рис. 1).

Стан вивчення проблеми. Аспекти інформаційно-консультаційного забезпечення агропромислового виробництва знаходяться постійно в полі зору науковців та досліджувались в роботах Андрійчука В.Г., Бітгера О.А., Бугуцького О.А., Гайдуцького П.І., Дем'яненка М.Я., Долішнього М.І., Лузана Ю.Я., Макаренка П.М., Мельника Л.Ю., Рижука С.М., Саблука П.Т., Шпичака О.М., Юрчишина В.В. та багатьох інших. Разом з тим, не всі аспекти цієї проблеми всебічно досліджені. На деяких з них, а саме на організаційно-економічних особливостях інформаційно-консультаційного забезпечення ми й акцентуємо увагу.

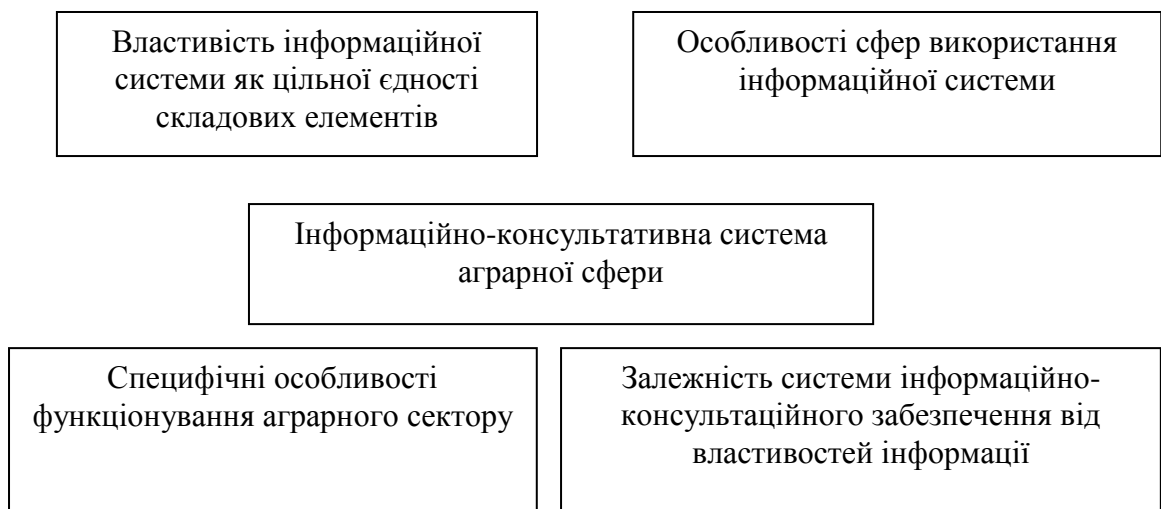

Рис. 1. Особливості системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери

Завдання і методика досліджень. Мета досліджень полягає у визначенні особливостей сучасного розвитку системи інформаційно-консультаційного забезпечення агропромислового виробництва. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних процесів; монографічний; законодавчі, нормативно-правові акти.

Стан вивчення проблеми. Так, особливістю функціонування системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери є те, що ця система виступає у якості каталізатора процесів розвитку економічних відносин, кредитно-фінансових операцій, науково-технічного співробітництва, товарного обміну продукцією і послугами як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. Структурними елементами системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери виступають: наукові установи, освітянські заклади, інституції державного управління та місцевого самоврядування, а також постачальники матеріально-технічних ресурсів, маркетингові (комерційні) ланцюги, дорадчі структури, інноваційні аграрні підприємства та інші юридичні та фізичні особи, які обслуговують сільськогосподарську та пов'язану з нею виробничо-господарську діяльність.

В сучасних умовах жодне підприємство не може існувати відокремлено від інших виробничо-господарських структур та бути інформаційно ізольованим від тих процесів, що відбуваються в тому чи іншому секторі економіки, регіоні країни або частині світу. Аграрії є споживачами інформації та консультацій, слугуючи водночас джерелом інформації, що необхідна для постачальників відповідних послуг. При цьому представники аграрної сфери можуть також виступати в якості постачальників інформаційно-консультаційних послуг. Адже наочна демонстрація економічних, соціальних, галузевих, технічних, технологічних та інших аграрних досягнень може служити найбільш переконливим аргументом на користь впровадження в практику відповідних заходів.

Економічна ефективність виробничо-господарської діяльності та соціально-економічна результативність аграрної галузі найбільш адекватно віддзеркалюють відповідність існуючої системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери вимогам сьогодення. Ці результати вказують на потребу виведення даної системи на якісно новий рівень функціонування, що потребує відповідних наукових досліджень.

Характерною рисою функціонування системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери постає інноваційна спрямованість її розвитку. Створення цілісної, ефективної і гнучкої системи управління сільським господарством об'єктивно зумовлює необхідність проведення комплексної автоматизації процесів збору інформації, її реєстрації, передачі, зберігання, переробки і доведення отриманих результатів до об'єктів управління. Ці функції покладаються на інформаційні системи. Проте в сучасних умовах значення інформаційних систем цим не обмежується. Можна навести немало прикладів того як певна частина управлінських рішень і операцій перекладається на апаратно-програмні засоби, роблячи їх таким чином продовженням і доповненням людського інтелекту. Тобто система інформаційно-консультаційного забезпечення, будучи продуктом прискореного розвитку науково-технічного прогресу, в свою чергу, слугує чинником прискорення цього процесу.

Особливою ознакою інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери виступає відкритість даної системи. Ця особливість ґрунтується на інформаційній властивості, що передбачає наявність як носія повідомлення, так і його приймача, забезпечуючи постійний інформаційний зв'язок аграрних товаровиробників із зовнішнім середовищем.

За останні десятиліття спостерігається різке (в геометричній прогресії) збільшення обсягів інформації у всіх сферах діяльності людини. Ця інформація настільки різноманітна, швидкоплинна та мінлива, а ще й має здатність нагромаджуватися, що її

неможливо обробити та довести до споживача за допомогою “вчорашніх” методів. У зв’язку з цим виникає нагальна необхідність створення інформаційних систем на базі новітніх автоматизованих засобів збору, обробки, зберігання, передачі інформації. Країни, які швидше інших вийшли на передові рубежі сучасних інформаційних технологій та використовують їх інтелектуальний потенціал, забезпечили радикальні зміни в економічних, політичних, соціальних відносинах [Японія, Республіка Корея, Сінгапур, Тайвань, Китай].

Впровадження передових інформаційних технологій в сільському господарстві покликане забезпечити безперервний процес збору, аналізу й оцінки необхідної інформації, у тому числі й про ситуацію на внутрішніх і зовнішніх ринках.

Особливості формування та розвитку системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери базуються на відмінностях сільськогосподарської виробничо-господарської діяльності. Так, сезонність сільськогосподарського виробництва породжує значні амплітуди коливань між максимальними та мінімальними обсягами здійснюваної досліджуваною системою роботи, що спричинює періодичність завантаженості працівників системи інформаційно-консультаційного забезпечення. В одні періоди вони мають надмірний обсяг роботи, а в інші – її недостатньо, або вона й зовсім відсутня.

Аграрні підприємства здійснюють свою діяльність в умовах постійних ризиків і невизначеності. Однією з причин цього є те, що в сільському господарстві економічний процес відтворення тісно переплітається з природними процесами. Тут сільськогосподарська продукція виробляється за участю живих організмів, які часто позиціонуються з засобами виробництва. А оскільки вони є живими організмами, то й розвиваються за біологічними законами, що, в свою чергу, зумовлює залежність відтворювальних процесів в сільському господарстві від природних факторів.

Крім зазначеного, має місце значна залежність виробничо-господарської діяльності аграрної сфери від природно-кліматичних умов та примх погоди. Все це вимагає постійного підтримання зв’язку між споживачем та постачальником інформаційно-консультаційних послуг, що ускладнює роботу останнього. Водночас вплив стохастичних чинників унеможливує формування прямого зв’язку між оплатою праці і кінцевими її результатами стосовно працівників системи інформаційно-консультаційного забезпечення.

Просторова розосередженість виробничо-господарської діяльності аграрної сфери, наявність великої кількості суб’єктів господарювання та їх організаційно-правова різноманітність, значно ускладнює процес доведення необхідної інформації та консультування, а також прийняття кваліфікованих оперативних управлінських рішень у випадку зміни поточної економічної або ринкової ситуації. До цього ще слід додати, що сільськогосподарське виробництво здійснюється в різних ґрунтово-кліматичних умовах (в Україні налічується 650 різновидів ґрунтів), під впливом яких в країні сформувалися різні виробничі типи господарств, між якими існує суттєва диференціація в рівнях економічного розвитку.

При інформаційно-консультаційному забезпеченні варто приймати до уваги те, що сільському господарстві, на відміну від промисловості, до процесу виробництва продукції, залучається земля. Як не замінний засіб виробництва, земельний ресурс вимагає особливого ставлення до себе, що породжує ряд завдань, пов’язаних із необхідністю збереження і підвищення родючості ґрунтів. Тому інформаційно-консультаційне обслуговування аграрної сфери безпосередньо стосується вирішення проблем екології та захисту природного довкілля.

В останній час актуалізується проблема, що пов’язана зі зняттям мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення. Перетворення даного ресурсу в товар суттєво розширює спектр інформаційно-консультаційних послуг та включає в їх перелік заходи, що пов’язані з вирішенням комплексу завдань економічного, соціально-

психологічного, маркетингового та політичного характеру.

Сучасною особливістю розвитку системи інформаційно-консультаційному забезпечення аграрної сфери постає незадовільний фінансовий стан значного числа аграрних господарюючих суб'єктів - споживачів інформації. В умовах відсутності масштабних фінансово-кредитних ресурсів значна кількість аграріїв – потенційних користувачів інформації та консультацій мають обмежені можливості щодо впровадження апаратно-програмного забезпечення для збору, обробки й зберігання необхідної інформації, а в окремих випадках – навіть оплачувати її надання зі сторони. Тому фінансування системи інформаційно-консультаційному забезпечення аграрної сфери повинно відбуватися за безпосередньої участі в цьому процесі держави зі скороченням її частки по мірі нарощування економічного потенціалу аграрних товаровиробників.

Особливістю сучасного розвитку системи інформаційно-консультаційному забезпечення аграрної сфери виступають її значні соціально-демографічні втрати. За обмеженого вибору видів трудової діяльності в сільській місцевості відбувається скорочення чисельності працюючих, зайнятих у сільськогосподарському виробництві. Порівняно низький з іншими секторами економіки рівень оплати праці в сільському господарстві спричинює значний відтік сільських мешканців в промислові центри країни та від'їзд за кордон. Такий стан, разом зі складною демографічною ситуацією (смертність сільського населення значно перевищує народжуваність) призводить до загального скорочення чисельності сільських жителів. Компенсувати втрати трудових ресурсів можна за рахунок посилення матеріально-технічної бази, використання новітніх технологій виробництва продукції та прогресивних форм організації праці. Необхідність впровадження зазначених напрямів в практику аграрного господарювання актуалізує розвиток системи інформаційно-консультаційних послуг. Останні при цьому можуть використовуватися для зниження міграційних настроїв сільських жителів за рахунок диверсифікації виробничо-господарської діяльності сільської місцевості.

Доцільність впровадження та розвиток системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери в частині створення розгалужених мереж по наданню інформаційних послуг та консультування усвідомлюється їх потенційними споживачами. Це підтверджуються результатами проведеного нами опитування більше ніж 200 керівників та економістів сільськогосподарських підприємств Вінницької, Миколаївської, Одеської, Хмельницької та Херсонської областей (2010 р.). Практично всі вони хотіли б отримувати необхідну їм інформацію (93%).

В той же час переважна більшість опитаних висловила сумнів щодо того, що інвестиції в засоби автоматизованої обробки інформації, а тим більше розраховані на довгострокову перспективу (3-5 років), є вирішальними в конкурентній боротьбі. Та й для короткострокової перспективи (1,5-2 роки) багато хто з них ставив під сумнів факт можливої окупності витрачених коштів, оскільки не має чіткого уявлення про роль і значення інтелектуальних систем в управлінні бізнесом в сучасних умовах. Були, звичайно, й далекоглядніші керівники, які з власного досвіду переконані, що використання інформаційних систем забезпечує більш високу оперативність та гнучкість в управлінні і, як правило, значно нижчі витрати на функціонування їх підприємств. Таким чином, розміри необхідного капіталу, фінансова самодостатність потенційних споживачів інформації і, особливо розуміння ними виклику часу, також можуть служити як силою, що підтримує прогрес, так і гальмом на шляху впровадження систем інформаційно-консультаційного обслуговування.

Це далеко не всі особливості системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери, що базуються на її відмінностях. Проте, навіть із наведеного можна зробити узагальнюючий висновок про надзвичайну складність завдання, яке ставиться перед досліджуваною системою щодо підвищення соціально-економічної

результативності функціонування вітчизняного сільського господарства. Практичним підтвердженням служить досвід країн з розвинутою економікою (США, Канада, Бразилія, країни Європейського Союзу та ін.).

Ряд особливостей системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери базується на властивостях інформації як такої. Так, однією з характеристик інформації є її вірогідність (достовірність). Відповідно особливістю функціонування системи інформаційно-консультаційного обслуговування сільського господарства є те, що результат його впливу на об'єкт управління майже завжди носить вірогідний характер.

Вірогідною вважають інформацію, яка не перевищує допустимий рівень перекручення характеристик явища або процесу і відображає те, що вона повинна відображати. На вірогідність інформації, яка надходить, впливають інформаційні бар'єри, тобто перешкоди, що заважають збереженню кількості і якості інформації і призводять до її неповноти (відомчі, економічні, технічні, психологічні бар'єри). Прагнення забезпечити більш високу вірогідність інформації часто супроводжується її надмірністю (повторюваність, дублювання).

Надмірність інформації може бути корисною, якщо вона підвищує надійність системи даних, і непотрібною - якщо вона містить дані, які повторюються і не використовуються для прийняття рішень. Кожний менеджер за будь-яких обставин повинен забезпечувати високу достовірність інформації, що передається. Критерієм оцінки цієї вимоги є глибина, змістовність і ступінь відповідності інформації поставленим цілям.

До числа особливостей системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери слід віднести те, що інформація в них виступає як предмет праці і продукт праці. Характерною рисою цього продукту є можливість його пропонування на ринку в якості товару, специфічна особливість якого полягає в тому, що він може трансформуватися в інформаційні потоки і використовуватись в системі управління для обґрунтування і прийняття рішень, які погоджують і визначають вектор стратегії розвитку об'єкта управління.

Важливо підкреслити, що отриманий в результаті функціонування інформаційної системи продукт, не є уречевленим. Здебільшого це різноманітні інформаційні відомості, результати спостережень, певні узагальнення та пропозиції, представлені у вигляді документованої інформації, підготовленої відповідно до потреб управління та організації виробничо-господарської і маркетингової діяльності підприємств. Така інформація має ринкову (грошову) цінність для операторів аграрного ринку, банків, страхових компаній, бірж, агроторгових домів і т.п. Процес акумулювання цієї інформації, зведення та групування, нарощування за кількістю та просторовим охопленням збільшує її ринкову споживчу вартість в рази.

Перспективним і прогресивним джерелом одержання інформації для управління виробничою і маркетинговою діяльністю підприємств аграрної галузі є сучасні інформаційні мережі. Укладання торгових угод за допомогою сучасних засобів комунікаційного зв'язку - один з напрямків застосування таких мереж, що швидко розвиваються та відкривають нові можливості для функціонування систем інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери. На сьогодні найбільшою і такою, що швидко розвивається інформаційною мережею є Інтернет. Число підприємств, що здійснюють торгові операції на основі баз даних цієї мережі швидко зростає.

Характерною рисою розвитку системи інформаційно-консультаційного обслуговування аграрної сфери постає роль досліджуваної системи в якості можливого соціально-психологічного інтегратора сільської громади та аграрних трудових колективів. Адже специфічним джерелом інформації безпосередньо в підприємстві, можуть бути

чутки. Вони являють собою продукт “творчості” колективу, який намагається пояснити складну, емоційно значущу для нього ситуацію при відсутності або недостатці офіційних відомостей. При цьому вхідна версія, переходячи від одного члена колективу до іншого, доповнюється і змінюється до тих пір, доки не сформується варіант, що в цілому влаштовує більшість. Вірогідність цього варіанту залежить не тільки від істинності вхідного, але й від потреб і очікувань аудиторії, а тому може коливатися в діапазоні від 0 до 80-90%.

Висновок. Наведені ситуації можуть бути використані постачальниками інформаційно-консультаційних послуг для вирішення поставлених перед ними завдань. Тому створення і забезпечення ефективного функціонування системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери є цілком логічною відповіддю на виклик часу. Основною їх метою є реалізація механізмів підвищення економічної ефективності функціонування аграрних господарюючих суб'єктів та сталий розвиток сільських територій на основі прикладного використання інформації та консультування, наданих відповідною системою.

Анотація

В статті визначенні організаційно-економічні особливості сучасного розвитку інформаційно-консультаційного забезпечення в механізмі управління розвитком аграрної сфери.

Ключові слова: інформаційно-консультаційна служба, управління, дорадча служба, агропромислове виробництво, забезпечення.

Аннотация

В статье определены организационно-экономические особенности развития информационно-консультационного обеспечения в механизме управления развитием агропромышленной сферы.

Ключевые слова: информационно-консультационная служба, управление, совещательная служба, агропромышленное производство, обеспечение.

Summary

In the article the determination organizational-economic features of development of the informative-consultative providing in the mechanism of management by development of agroindustrial production.

Keywords: informative-consultative service, management, deliberative service, agroindustrial production, providing.

Список використаної літератури:

1. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД. – 2010. – 64 с.
2. Терещенко Л.О. Інформаційні системи і технології в обліку / Л.О. Терещенко, І.І. Матієнко-Зубенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 187 с.
3. Закон України “Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки”